

ÎNSEMNĂRI MEMORIALISTICE REFERITOARE LA
ACTIVITATEA LEGIUNII ROMÂNE DIN PRAGA (1918)
Memoirs regarding the Activity of the
Romanian Legion from Prague (1918)

Mihai-Octavian Groza
„Babeș-Bolyai” University, Cluj-Napoca, Romania

Abstract: *The Romanian Legion from Prague, founded on the 30th of October, 1918, on the background of the collapse of the Austro-Hungarian army and monarchy, was an organism that brought its contribution to supporting the actions coordinated by the Czech national-political militants, as well as to organizing the Romanian soldiers and officers of the Second Regiment Brașov, the 51st Cluj and the 37th Oradea, quartered in the Bohemian capital. Through the present study with the aim of providing the academic community with research material and not only with a series of fragments scored in the autumn and winter of the year 1918, especially in Prague, where a legion consisting of the former Romanian soldiers and officers of the Austro-Hungarian army was born, we analyze and restore three annotations of memoirs written by Gavril Câmpeanu, Gheorghe Repede and Horia-Petra Petrescu (members of the Romanian Legion from Prague), less known authors of memoirs. From our point of view, the three fragments of memoirs represent essential texts for studying the activity of the Romanian Legion from Prague which outline the contribution of this national organism to the proclamation and defence of the Czechoslovak state, founded in the autumn of the year 1918, and also the action of concentrating, organizing and sending to Transylvania the Romanian soldiers and officers of the former Austro-Hungarian army.*

Keywords: memoirs, Romanian legion, Prague, soldier, officer.

Anii ‘90 ai secolului trecut, prin istoricii Valeriu Leu și Carmen Albert, au impus în istoriografia românească un nou concept, acela de „memorialistică mărunță”, în încercarea de surprindere a contribuției „lumii tăcute” la Marele Război și la realizarea Marii Uniri din 1918,¹ concept dezvoltat de regretatul istoric Nicolae Bocșan.² Astfel, a fost

¹ Valeriu Leu, Carmen Albert, *Banatul în memorialistica „mărunță” sau istoria ignorată (1914-1919)*, Reșița, Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin, 1995; Valeriu Leu, *Studii istorice bănățene*, Reșița, Editura Banatica, 1997; Carmen Albert, „Scrisori din Marele Război. Corespondența unui soldat de pe frontul din Galiția”, în *Banatica*, număr XXIV, 2014, p. 461.

² A se vedea: *Marele Război în memoria bănățeană (1914-1919)*, antologie, ediție, studii și note de Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012; *Marele Război în memoria bănățeană (1914-1919)*, volum II, *Memoriile lui Pavel Jumanca*, antologie, ediție, studii și note de Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană/Centrul de Studii Transilvane, 2013; *Marele Război în memoria bănățeană (1914-1919)*, volum III, antologie, ediție, studii și note de Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană/Centrul de Studii Transilvane, 2015.

deschis drumul spre cercetarea unui aspect mai puțin cunoscut, acela al contribuției celor mulți, tăcuți, al sentimentelor, emoțiilor și trăirilor celor care au umplut tranșeele Primului Război Mondial, o istorie culturală realizată prin studierea însemnărilor memorialistice (jurnale, memorii, amintiri, autobiografii), care pun în discuție destine umane.³

Odată cu izbucnirea și desfășurarea Primului Război Mondial, mai pregnant în perioada imediat următoare, și-a făcut apariția un personaj nou, necunoscut până atunci, țăranul/muncitorul/soldatul memorialist care, prin însemnările mărunte lăsate, completează tipul de memorialistică redactat de principalii actanți politici și militari, acest aspect constituind unul dintre „elementele ce dau unicitate memorialisticii Primului Război Mondial”.⁴ Toți cei care și-au consemnat experiența belică, au făcut-o convinși fiind de faptul că au trăit evenimente majore ce trebuiesc consemnate pentru posteritate.⁵ De-a lungul ultimelor decenii, de cele mai multe ori în devălmășie și într-un mod total neprofesionist, astfel de însemnări, încadrabile genului „memorialisticii mărunte”, au văzut lumina tiparului, însă, majoritatea surprind experiențe și evenimente consumate în intervalul 1914-1918 și mai puțin contribuția românilor transilvăneni și bănățeni la realizarea actului de la 1 decembrie 1918. Din acest considerent, prin prezentul material, în dorința de a oferi spre cercetare comunității academice și nu numai o serie de fragmente referitoare la evenimentele consumate în toamna și iarna anului 1918, cu precădere la Praga, unde a luat naștere o legiune formată din foștii soldați și ofițeri români ai armatei austro-ungare, recuperăm trei însemnări memorialistice (două publicate în perioada interbelică și una inedită), elaborate de Gavril Câmpeanu (secretar al Legiunii Române din Praga), Gheorghe Repede și Horia-Petra Petrescu (membri ai Legiunii Române din Praga), memorialiști mai puțin cunoscuți. Prezența celor trei memorialiști în structurile legiunii române constituite în capitala Boemiei nu este întâmplătoare, aceștia fiind fie încadrați în regimentele austro-ungare cantonate în oraș (Gavril Câmpeanu, Gheorghe Repede), fie încadrați unor misiuni umanitare (Horia Petra-Petrescu venit în Praga,

³ Nicolae Bocșan, „Memorialiști români din Banat despre Marele Război. Motivația redactării scrierilor”, în volumul *Primul Război Mondial. Perspectivă istorică și istoriografică*, coordonat de Ioan Bolovan, Gheorghe Cojocaru, Oana Mihaela Tâmaș, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane/Presa Universitară Clujeană, 2015, p. 42.

⁴ Rodica Băluțiu, „Atitudinea soldaților români față de Primul Război Mondial”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia*, an XLVI, număr 1-2, 2001, p. 108.

⁵ Mihai-Octavian Groza, „Pagini din „memorialistica mărunță” a Primului Război Mondial. Însemnările lui Radu Mărgean”, în *Astra Salvensis*, an II, număr 3, 2014, p. 89.

bolnav fiind, pentru recuperare, calitate din care a vizitat spitalele militare, oferind cărți și cuvinte de încurajare răniților).

Sfârșitul Primului Război Mondial, prăbușirea fronturilor și dizolvarea armatei austro-ungare a deschis drumul organizării soldaților pe criterii naționale, la aceasta contribuind și lansarea celebrului manifest „Către popoarele mele credincioase”, prin intermediul căruia împăratul Carol își încuraja supușii să își constituie consilii și senate militare.⁶ Astfel, în lunile octombrie-noiembrie 1918, la Viena, Praga și Pola, au luat naștere și au funcționat Senatul Militar Român Central al Ofițerilor și Soldaților (31 octombrie-27 noiembrie 1918),⁷ Legiunea Română din Praga (30 octombrie-24 noiembrie 1918)⁸ și Garda Națională a Marinarilor de la Pola (30 octombrie-22 noiembrie 1918),⁹ organisme create cu scopul concentrării, organizării și expedierii spre Transilvania a soldaților români din fosta armată austro-ungară.

Înființarea Legiunii Române din Praga, asupra căreia ne-am oprit atenția, trebuie pusă în legătură directă cu prăbușirea monarhiei austro-ungare, cu proclamarea independenței ceho-slovacilor, precum și cu necesitatea apărării acestei independențe în lipsa unei forțe armate naționale ceho-slovace. Formată din soldații români încadrați în Regimentul 2 Brașov, Regimentul 51 Cluj și Regimentul 37 Oradea,¹⁰ la care se vor adăuga și prizonieri români eliberați din lagărele germane, Legiunea Română din Praga și-a adus contribuția la menținerea ordinii pe

⁶ István Deák, *Mai presus de naționalism. O istorie politică și socială a corpului de ofițeri habsburgici, 1848-1918*, traducere din limba germană de Eugenia Bârlea, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2009, p. 242; pentru textul manifestului „Către popoarele mele credincioase”, a se vedea: Bogdan Murgescu (coordonator), *Istoria României în texte*, București, Editura Corint, 2001, pp. 279-280.

⁷ Despre activitatea acestui organism, a se vedea: Mihai-Octavian Groza, *Senatul Militar Român Central al Ofițerilor și Soldaților din Viena (31 octombrie-27 noiembrie 1918)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2015; Mihai-Octavian Groza, Diana-Maria Dăian, Iuliu-Marius Morariu, *Romanians defending Vienna. The Romanian Central Military Senate of the Officers and Soldiers*, Saarbrücken, Éditions Universitaires Européennes, 2017.

⁸ Despre activitatea acestui organism, a se vedea: Mihai-Octavian Groza, „Românii apărând Praga. Fragmente din activitatea Legiunii Române din Praga (30 octombrie-24 noiembrie 1918)”, în volumul *Fragmente din trecut. Tinerii cercetători și istoria*, coordonat de Anamaria Macavei, Diana-Maria Dăian, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2015, pp. 235-242.

⁹ Despre activitatea acestui organism, a se vedea: Idem, „Activitatea Gărzii Naționale Române a Marinarilor de la Pola (30 octombrie-22 noiembrie 1918)”, în *Apulum*, număr LIV, 2017, pp. 239-264.

¹⁰ Ioan I. Șerban, „Din lupta voluntarilor transilvăneni pentru Unire. Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români din Viena și Legiunea Română de la Praga”, în *Sargeția. Acta Musei Devensis*, număr XV, 1981, pp. 278-280.

străzile orașului Praga, la sprijinirea acțiunilor desfășurate de unitățile militare ceho-slovice (în special în Slovacia, amenințată de trupele maghiare),¹¹ la lucrările pentru întărirea și fortificarea cazărmilor militare, precum și a altor puncte importante ale orașului, pregătindu-le pentru o eventuală intervenție armată de represiune etc.¹² De asemenea, au fost depuse eforturi considerabile în vederea concentrării și organizării soldaților români, efectivele legiunii ajungând la 1 noiembrie 1918 la 1425 soldați și ofițeri.¹³ După o călătorie cu peripeții prin Austria și Regatul Sârbo-Croato-Sloven, după ce unitățile românești au suferit umilința de a fi oprite și dezarmate la Zagreb, Legiunea Română din Praga a ajuns, la Cluj, în data de 2 decembrie 1918, la o zi după Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia, ofițerii și soldații români punându-se în slujba gărzilor și consiliilor naționale.¹⁴

Un prim text, asupra căruia ne-am oprit atenția, păstrat în manuscris,¹⁵ poartă semnătura sublocotenentului Gavril Câmpeanu, secretarul Legiunii Române din Praga. Născut la 13 decembrie 1896, în localitatea Bălan, comitatul Sălaj, în familia unor țărani greco-catolici,¹⁶ Gavril Câmpeanu și-a început pregătirea intelectuală pe plan local, continuată la Școala Civilă din Zalău¹⁷ și Institutul Pedagogic din cadrul Seminarului Andreian din Sibiu (absolvind primul curs în anul 1917, iar al doilea în anul 1919).¹⁸ În momentul izbucnirii Primului Război Mondial a fost înrolat în armata austro-ungară, în cadrul Regimentului 51 Infanterie Cluj; la 20 octombrie 1914, alături de alți camarazi, a fost capturat de trupele țariste și internat în Siberia, de unde s-a întors de abia în primăvara anului 1918.¹⁹ Pe fondul prăbușirii armatei și monarhiei austro-ungare a activat în cadrul Legiunii Române din Praga, iar după momentul repatrierii, în cadrul Gărzii Naționale Române din Cluj (până la 15 ianuarie 1919) și Gărzii Naționale Române din Jibou.²⁰ Datorită

¹¹ Maria Krajčovičová, „Consiliul Național Slovac din anul 1918”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, număr 2-3, 1998-1999, p. 69.

¹² Ionel Penea, „Activitatea Legiunii Române din Praga”, în *Acta Musei Porolissensis*, număr VIII, 1984, pp. 450-451.

¹³ Mihai-Octavian Groza, „Românii apărând Praga. Fragmente din activitatea Legiunii Române din Praga”, p. 238.

¹⁴ *Ibidem*, p. 242.

¹⁵ Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, *Colecția Personală Gavril Câmpeanu*, număr inventar 145, dosar 7, f. 57-59 (în continuare S. J. S. A. N.).

¹⁶ *Ibidem*, dosar 1, f. 35.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, f. 18, 20.

¹⁹ *Ibidem*, dosar 7, f. 49-54.

²⁰ *Ibidem*, f. 59-61.

activității depuse în cadrul Legiunii Române din Praga, a fost decorat cu Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918 cu baretele 1919 (1 octombrie 1922)²¹ și cu Medalia „Victoria” a Marelui Război pentru Civilizație 1916-1921 (3 ianuarie 1937).²² După realizarea Marii Uniri, a activat în structurile armatei române până la 1 iulie 1923, când a fost hirotonit preot pe seama parohiei Gălpăia, fiind trecut în registrul special al confesorilor de rezervă.²³ În anul 1921 a obținut diploma de învățător din partea Școlii de Normă din Zalău,²⁴ iar în anul 1932 a absolvit cursurile Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj,²⁵ completate, în anul 1939, prin obținerea certificatului de capacitate preotească.²⁶

Experiența trăită în capitala Boemiei, în toamna anului 1918, a fost expusă în paginile volumului memorialistic rămas în manuscris, intitulat *Cartea mea* (datat 1954), într-o manieră succintă, pe parcursul a trei file.²⁷ Pe lângă ordinele de zi ale Legiunii Române din Praga,²⁸ pasajul memorialistic avut în vedere prezintă contextul constituirii acestui organism, precum și mici rezumate ale ordinelor de zi (ordinul de zi număr 5/9 noiembrie 1918, ordinul de zi număr 13/17 noiembrie 1918, ordinul de zi număr 20/24 noiembrie 1918).

Întors din Siberia în primăvara anului 1918, Gavril Câmpeanu a revenit la unitatea sa, cantonată în Praga, asistând la evenimentele care au premers prăbușirea armatei și monarhiei austro-ungare, precum și la proclamarea independenței cehilor, la 28 octombrie 1918.²⁹ Succesul actului politic asumat de liderii cehi în toamna anului 1918 trebuia asigurat și de sprijinul unei forțe militare, capabile să opună rezistență unei eventuale acțiuni represive. În lipsa unei asemenea forțe, până la constituirea unei armate naționale (începută deja sub coordonarea militantului Iosif Scheiner, președintele organizației sportive a socolilor, devenită organizație revoluționară), reprezentanții cehilor, mizând pe un

²¹ *Ibidem*, dosar 3, f. 48.

²² *Ibidem*, f. 60.

²³ *Ibidem*, dosar 7, f. 67.

²⁴ *Ibidem*, dosar 3, f. 23.

²⁵ *Ibidem*, f. 50.

²⁶ *Ibidem*, f. 52.

²⁷ *Ibidem*, dosar 7, f. 57-59; pentru mai multe detalii, a se vedea: Vasile Marian Pop, „Activitatea Legiunii Române din Praga reflectată în colecția personală Gavril Câmpeanu”, în *Buletinul Muzeului Militar Național*, an I, număr 2, 2003, pp. 276-283.

²⁸ S. J. S. A. N., *Colecția Personală Gavril Câmpeanu*, număr inventar 145, dosar 4, f. 1-13.

²⁹ Elena Mannová, *Scurtă istorie a Slovaciei*, traducere din limba slovacă și indice de Eva Mârza, Radu Mârza, București, Editura Enciclopedică, 2011, p. 329.

anumit spirit de solidaritate, au apelat la trupele românești concentrate în Praga.³⁰

Într-o atare conjunctură, ce oferea prilejul concentrării și organizării soldaților români aflați în Praga, la 30 octombrie 1918, a luat naștere legiunea română, moment surprins de Gavril Câmpeanu în însemnările sale: „[...] Noi militarii români găsiți în Praga, din regimentele austro-ungare staționate în capitala boemă: ofițeri, subofițeri și soldați de rând, la inițiativa iscusiiților: căpitan Alexandru de Simon și locotenent Zeno de Herbay, ne-am organizat în gruparea numită „Legiunea Română din Praga”. Scopul urmărit ne-a fost: să ne strângem rândurile toți cei aflați în oraș, ca și cei sosiți aici, de pe diferite fronturi, sub comanda legiunii, pentru o plecare acasă, în scumpul nostru Ardeal, în mod demn și deplin disciplinat”.³¹

Conform mărturiei sublocotenentului Gavril Câmpeanu, autoritățile pragheze au recunoscut imediat acest organism, punând la dispoziția conducerii acestuia localul școlii germane din oraș (Kaiserlich und Königlich Staatsgymnasium), cu birouri, dormitoare, săli de ședințe și curte, necesare încărtuirii soldaților și ofițerilor români. În același timp, pentru a asigura o mai bună comunicare între cele două părți, pe lângă Legiunea Română din Praga au fost atașați doi ofițeri de legătură cehi, locotenentul Ruffer și sublocotenentul Raimon, care „[...] să ne înlesnească împlinirea cererilor de lipsă, între ori și ce împrejurări ivite”.³²

În continuare, însemnările sublocotenentului Gavril Câmpeanu prezintă constituirea resorturilor Legiunii Române din Praga (Gavril Câmpeanu fiind însărcinat cu gestionarea cancelariei legiunii), adoptarea însemnelor naționale („[...] panglica: „Legiunea Română” cusută în față pe chipiu”), stabilirea legăturilor cu Senatul Militar Român Central al Ofițerilor și Soldaților din Viena („[...] de unde am primit ordine de rigoare și instrucțiunile necesare”).³³ Pe aceeași linie, sunt prezentate și avansările dispuse de Legiunea Română din Praga, cu aprobarea Senatului Militar Român Central al Ofițerilor și Soldaților din Viena, prin ordinul de zi număr 13/17 noiembrie 1918: „[...] Cu ordinul de zi n[umă]r[ul] 13, din 17 noiembrie 1918, următorii elevi din corpul Legiunii Române, au fost avansați, cu aprobarea Senatului Român din Viena, la gradul de elevi plutonieri (kadet aspiranți): 1) d[octo]r Horia Petra-Petrescu; 2) Octavian Bubățel; 3) Vasile Durgheș; 4) Liviu Budișan; 5) Victor Petean; 6) Simion Turcu; 7) Gavril

³⁰ Muzeul Național al Unirii Alba-Iulia, *Colecția de documente*, manuscris număr 6449/1, *Legiunea Română din Praga. Cum au trecut regimentele românești la 28 octombrie de partea muncitorilor cehi*, f. 1 (în continuare M. N. U. A. I.).

³¹ S. J. S. A. N., *Colecția Personală Gavril Câmpeanu*, număr inventar 145, dosar 7, f. 57-58.

³² *Ibidem*, f. 58.

³³ *Ibidem*.

Câmpeanu; 8) Octavian Urdea; 9) Victor Chiffa; 10) Virgil Truțașiu și 11) Cornel Mureșan”.³⁴

Pregătirile pentru plecare, emoția despărțirii din după-amiaza zilei de 25 noiembrie 1918, precum și momentul dizolvării Legiunii Române din Praga, sunt descrise pe larg în textul sublocotenentului Gavril Câmpeanu, ocupând, disproporțional cu relatările anterioare, spațiul unei întregi file: „[...] Cu ordinul de zi n[umăr]r[ul] 20 din 24 noiembrie 1918, s-a comunicat plecarea Legiunii Române din Praga, dându-mi-se următoarele dispozițiuni de plecare spre patrie: „Măine, la orele 13, va sta legiunea în curte, gata de plecat la gară. Toți ofițerii, subofițerii și soldații să fie de față. Bolnavii, sub comanda stegarului Cozma vor pleca la gară la orele 12. Înainte de plecare, comandantul de companii își vor pregăti unitățile și-și vor instrui soldații pentru o plecare demnă, în cea mai perfectă ordine ostășească-exemplară. Legiunea va pleca sub conducerea locotenentului Zeno de Herbay, subcomandantul ei” [...] Plecarea la gară a fost de-o rară frumusețe impunătoare. Aliniați pe companii câte 4 soldați în rânduri, cu drapele și stegulețe naționale române și chebe, în cântări patriotice, însoțiți de-o companie chebă de onoare în frunte cu muzică militară. A fost o mărșăluire de-o rară splendoare de neuitat. Până la gară ne-a însoțit și popor mult de toate vârstele. Aici, din nou, cuvântări alese de rămas bun, cu îmbrățișări și prietenesti străngeri de mâini. Trenul special pus la dispoziția legiunii a plecat din gară în neconținute strigăte de frățești urale și fâlfâiri de stegulețe și batiste albe, luni 12/25 noiembrie 1918, orele 19:45. Miercuri 14/27 noiembrie (n. a. corect: 2 decembrie 1918) am sosit la Cluj. Aici am fost așteptați și primiți la „Comenduirea Gărzilor Naționale Române”, de sub cărmuirea Senatului Român din Cluj. Aici Legiunea Română din Praga și-a ajuns scopul final pentru care s-a organizat. Membrii și-au primit laudă și mulțumiri pentru comportarea lor demnă de ostași-legionari, români vrednici. S-au declarat eliberați și liberi în acțiunile lor. Cei care au dorit din voia lor liberă s-au înscris membri voluntari în garda națională română, iar ceilalți au plecat la vetrele lor în ordinea cuvenită”.³⁵

Cel de-al doilea text memorialistic, intitulat „Legiunea Română la Praga”, semnat de Gheorghe Repede, a fost publicat în anul 1938 cu ocazia celebrării celor două decenii scurse de la Marea Unire, în paginile volumului *Douăzeci de ani de la Unire. Monografie comemorativă a Unirii, volum I, Cum s-a făcut Unirea*, coordonat de Tiron Albani. Despre parcursul biografic al autorului acestui text se cunosc puține lucruri; cunoaștem faptul că, în toamna anului 1918, a activat în cadrul Legiunii Române din Praga, iar în perioada interbelică în cadrul Ministerului de Externe, calitate din care în anul 1933, la 15 ani de la proclamarea independenței

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, f. 58-59.

cehilor, a participat la festivitatea dezvelirii unei plăci omagiale, în cinstea soldaților și ofițerilor români, pe clădirea Ministerului de Război din Praga.³⁶

Spre deosebire de fragmentul precedent, textul semnat de Gheorghe Repede face o serie de trimiteri la inițiativa constituirii Legiunii Române din Praga, precum și la constituirea efectivă a acesteia, subliniind, totodată, și faptul că acest organism național românesc a fost primul constituit în toamna anului 1918: „[...] Tot în ziua de 30 octombrie, din inițiativa preotului căpitan Laurențiu Curea, de la Reg[imen]t[ul] 51, s-au întrunit în casa sa ofițerii și intelectualii români de la Regimentele 2 și 5 Infanterie constituindu-se în Consiliul Național Român și a hotărât organizarea Legiunii Române, care să dea mână de ajutor cehilor în acele zile mari de renaștere națională și pe urmă, ajunși acasă, să lupte pentru dezrobirea Ardealului și Banatului. Inițiatorii acestei acțiuni au adus apoi la cunoștința soldaților de prin cazărmi și spitale hotărârea luată și vineri 1 noiembrie soldații români s-au adunat în fața spitalului n[umăr]r[ul] 2, vis-à-vis de „Rudolphium” (acum parlamentul cecoslovac) și conduși de socoli au plecat la localul școlii germane din Praba-Smichov, pe care au ocupat-o și în seara aceleiași zile s-a ținut ședința de organizare a Legiunii Române din Praga. Comandant al legiunii a fost proclamat d[octo]r Alexandru Simon, căpitan în Reg[imen]t[ul] 2 Infanterie. Această legiune a fost prima unitate de armată românească ce s-a organizat din cadrele fostei armate austro-ungare și pe teritoriul monarhiei descompuse”.³⁷

Pe aceeași linie, este consemnat serviciul de poliție asigurat de membrii Legiunii Române din Praga, în vederea asigurării liniștii și ordinii publice pe străzile orașului ([...] *Cât timp a stat acolo a făcut servicii de poliție și de asistență pentru menținerea ordinii*),³⁸ precum și serviciul divin săvârșit de preoții militari ai legiunii cu ocazia sfințirii drapelului românesc („[...] În duminica de la 3 noiembrie preoții militari Virgil Cioban, Laurențiu Curea și Leon Munteanu au făcut un serviciu divin în limba română în sala de gimnastică a școlii. Cu acest prilej s-a sfințit drapelul legiunii și atunci soldații români s-au dezlegat ceremonial de jurământul prestat steagului austro-ungar și au jurat credință steagului roman”).³⁹

³⁶ M. N. U. A. I., *Colecția de documente*, manuscris număr 6019/5, ***, *Legiunea Română din Praga. Cum au trecut regimentele românești la 28 octombrie de partea muncitorilor cehi*, f. 1; Cristian Mareș, „Revoluția din Ardeal din 1918 și gărzile naționale române (I)”, în *Eroii neamului*, an III, număr 4, 2011, p. 9.

³⁷ Gheorghe Repede, „Legiunea Română la Praga”, în volumul *Douăzeci de ani de la Unire. Monografie comemorativă a Unirii, volumul I, Cum s-a făcut Unirea*, editat de Tiron Albani, Oradea, Institut de Arte Grafice „Grafica”, 1938, p. 320.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, p. 321.

Potrivit estimărilor lansate de Gheorghe Repede, în momentul plecării soldaților și ofițerilor Legiunii Române din Praga, efectivele acesteia numărau 18 ofițeri, 81 subofițeri și 492 soldați;⁴⁰ un total de 591 de membri, cifră vehiculată și de însemnările publicistului Horia Petra-Petrescu.⁴¹

Textul memorialistic semnat de Gheorghe Repede ne prezintă și traseul urmat de membrii Legiunii Române din Praga în drumul lor spre casă. Astfel, la 25 noiembrie 1918, legionarii români au părăsit Praga, trecând peste teritoriul Austriei, Croației (unde, la Zagreb, au fost dezarmați), la 2 decembrie 1918 ajungând în gara orașului Cluj.⁴²

Sub titlul „Când lucrau legionarii români din Praga mână în mână cu sokolii”, poate fi regăsit cel de-al treilea fragment memorialistic avut în vedere, publicat în paginile revistei „Transilvania”, în anul 1926, de către publicistul Horia Petra-Petrescu. Născut în anul 1884, la Brașov, Horia Petra-Petrescu a fost gazetar, prozator și traducător, cu studii efectuate la universitățile din Viena, Budapesta și Leipzig⁴³ (din partea ultimei obținând, în anul 1910, titlul de doctor în filologie pentru o lucrare dedicată vieții și activității lui Ion Luca Caragiale),⁴⁴ secretar literar al Asociațiunii ASTRA, redactor al calendarelor acesteia („Amicul poporului”-în perioada 1924-1933, „Calendarul săteanului”-în perioada 1924-1933, „Calendarul ASTRA”-în perioada 1925-1928, 1930-1936),⁴⁵ redactor al revistei brașovene „Revista teatrală”, organ al „Societății pentru Fond de Teatru Român”.⁴⁶ Alături de activitatea gazetărească, a desfășurat și o bogată activitate editorială (în calitate de coordonator al

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Horia Petra-Petrescu, „Când lucrau legionarii români din Praga mână în mână cu sokolii”, în *Transilvania*, an LVII, număr 7, 1926, p. 377.

⁴² Gheorghe Repede, „Legiunea Română la Praga”, p. 321.

⁴³ Andreea Dăncilă, „Ipostaze ale elitei culturale românești din Transilvania începutului de secol XX: generația „Luceafărului” (1902-1914)”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, număr 14/I, 2010, p. 230, n. 5.

⁴⁴ Publicată la Leipzig în anul 1911, tradusă în limba română în anul 2004. A se vedea: Horia Petra-Petrescu, *Ion Luca Caragiale. Leben und Werke/Ion Luca Caragiale. Viața și opera*, traducere de Orlando Balaș, Veronica Buciuman, Ruxandra Chișe, Denisa Magheru, Elena Pop, Ioana Sarca, Magdalena Stark, Teodora Ștefănescu, Ștefan Sassenberg, ediție îngrijită de Ioan Derșidan și Rudolf Windisch, prefață de Ioan Derșidan, postfață de Klaus Bochmann, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2004.

⁴⁵ Antonina Silvia Frandș (Andone), „The Role of Interwar Religious Calendars in the Culturalization of the Masses”, în *Journal of Romanian Literary Studies*, număr 9, 2016, p. 636.

⁴⁶ Valentin Sandu, „Rolul bănățenilor în cadrul Societății pentru un Fond de Teatru Român (1870-1914)”, în *Banatica*, număr 21, 2011, p. 351.

„Bibliotecii populare a Asociațiunii ASTRA”) și publicistică (fiind autorul unor volume de poezie, teatru, traduceri).⁴⁷

Însemnările, semnate Horia Petra-Petrescu, voluntar al Legiunii Române din Praga,⁴⁸ prezintă evenimentele consumate în Praga în intervalul 1-25 noiembrie 1918, de la stabilirea sediului Legiunii Române din Praga în localul școlii germane, până în momentul părăsirii orașului.

Un prim moment semnificativ reținut de Horia Petra-Petrescu a fost acela al sfințirii drapelului românesc și al prestării jurământului de credință față de acesta, precedate de un serviciu divin oficiat de preoții militari Virgil Cioban, Laurențiu Curea și Leon Munteanu, eveniment consumat la 3 noiembrie 1918, în cadrul unei întâlniri solemne: „[...] În sala de gimnastică a școlii germane („Kais[erlich] Königl[ich] Staatsgymnasium”) din Praga-Smihov ne-am adunat românii la ora 9. Serviciu bisericesc (păr[intele] d[octo]r V. Cioban, L[Laurențiu] Curea, Muntean) sfințirea steagului românesc și dezlegarea bisericească de jurământ. Am fost cu lacrimile în ochi toți, când am sfințit steagul legiunii. Păr[intele] Cioban, păr[intele] Curea și cu mine am vorbit celor adunați. Pe edificiul școlii flutura steagul românesc”.⁴⁹

La 4 noiembrie 1918, a sosit la Praga o delegație formată din căpitanii Petru Popovici și Emil Colbazi, trimisă de conducerea Senatului Militar Român Central al Ofițerilor și Soldaților din Viena pentru a aduce la cunoștința soldaților și ofițerilor români constituirea acestui organism și a pune bazele unei formațiuni similare, moment reținut de însemnările lui Horia Petra-Petrescu: „[...] Spre marea noastră bucurie, sosește o deputație de 5 din Viena, în frunte cu sublocot[enentul] Colbazi și Petru Popovici. Deputația e trimisă de Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români din Viena și avea misiunea să ne organizeze. Apelul Senatului ne-a găsit organizați. Vești bune din Viena”.⁵⁰ Întrucât unitățile românești din Praga erau deja organizate, conducerea legiunii române și-a trimis un delegat la Viena, în persoana locotenentului Zeno de Herbay, care a prezentat o declarație de subordonare, din acel moment între cele două organisme existând o legătură permanentă.⁵¹

⁴⁷ Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, volum V (P-R), București, Editura Univers Enciclopedic, 2006, vocea „Horia Petra-Petrescu”.

⁴⁸ S. J. S. A. N., *Colecția Personală Gavril Câmpeanu*, număr inventar 145, dosar 3, f. 77.

⁴⁹ Horia Petra-Petrescu, „Când lucrau legionarii români din Praga mână în mână cu sokolii”, p. 375.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Biblioteca Facultății de Teologie „Sfântul Andrei Șaguna” Sibiu, *Fond Varia*, număr inventar 53, „Procesele verbale ale adunărilor ofițerilor și soldaților români din Viena”, f. 21.

Alături de căpitanul Alexandru Simon, comandantul Legiunii Române din Praga, Horia Petra-Petrescu, a participat și la depunerea jurământului primelor unități militare cehe. Data aleasă pentru depunerea jurământului nu a fost una întâmplătoare, ci coincidea cu comemorarea celor 298 de ani scurși de la înfrângerea cehilor în bătălia de la Muntele Alb (prima bătălie a Războiului de Treizeci de Ani), iar locația aleasă, primăria veche a orașului Praga, reprezenta locul unde, la 21 iunie 1621, au fost executați 27 de nobili cehi din ordinul împăratului romano-german Ferdinand al II-lea:⁵² „[...] Și pentru Boemia e o zi însemnată azi: depunerea jurământului soldaților cehi. Am fost într-o deputație de 10, cu căp[itanul] Simon în frunte, ca delegați români, la festivitate. Tocmai sub balconul primăriei celei vechi. Înaintea noastră locul de supliciu al boemilor (cehilor), decapitați în 1621, acum împodobit cu flori. De aceea a și fost aleasă ziua de azi: ca o revanșă pentru nedreptatea de la Muntele Alb (8 noiembrie). D[omnu]l Simon a vorbit în fața monumentului lui Huss, publicului adunat, în franțuzește, binecuvântând noua republică. Comandantul sokolilor, d[octo]r Scheiner, i-a răspuns. A fost un entuziasm mare. Mari simpatii pentru noi. O excursie monstră, sute de miil, la Muntele Alb, după prânz. Bucuria nu mai cunoaște margini. Cântece și fete vesele pretutindeni. După 300 de ani de sclavie și-a recăpătat poporul drepturile”⁵³

În continuare, este prezentată vizita ministrului pentru lucrări publice, Francisc Staniek, fostul lider al deputaților cehi din Parlamentul de la Viena, precum și plecarea soldaților și ofițerilor români din Praga. Spre deosebire de alte texte memorialistice relative la activitatea Legiunii Române din Praga, textul semnat de Horia Petra-Petrescu este singurul care amintește prezența soldaților și ofițerilor armatei române, foști prizonieri în lagărele din Germania și Austro-Ungaria, eliberați din captivitate, în structurile legiunii române: „[...] Sosesc la legiune, primiți cu mare bucurie, 12 soldați din România, prizonieri în Germania. Toți deștepți și inimoși. Ne bucuram că ne vom învăța comanda românească. Vorbesc o românească frumoasă. Bieții de ei, câte au suferit în prinsoare”⁵⁴

Deși restrânse ca întindere, cele trei fragmente memorialistice analizate ne înfățișează un adevărat capitol de istorie trăită în capitala Boemiei care, în contextul celebrării centenarului Marii Uniri, se cerea recuperat și valorificat. Ne aflăm, așadar, în fața unor fragmente memorialistice de referință pentru studierea activității Legiunii Române din Praga, care subliniază contribuția acestui organism național la

⁵² Sorin Mitu, *Introducere în istoria Europei moderne (secolele XVII, XVIII, XIX)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, pp. 17-18.

⁵³ Horia Petra-Petrescu, „Când lucrau legionarii români din Praga mână în mână cu sokolii”, pp. 375-376.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 376.

proclamarea și apărarea integrității teritoriale a noului stat cehoslovac, precum și acțiunea de concentrare, organizare și expediere spre Transilvania a soldaților și ofițerilor români din fosta armată austro-ungară. Dintre numeroasele fragmente de memorialistică mărunță elaborate în timpul, dar mai ales după Primul Război Mondial, cele semnate de Gavril Câmpeanu, Gheorghe Repede și Horia Petra-Petrescu, membrii activi ai Legiunii Române din Praga, se disting prin extraordinara capacitate de sinteză, prin episoadele prezentate și aspectele mai puțin cunoscute, prin surprinderea comportamentului soldaților și ofițerilor români din fosta armată austro-ungară, precum și prin mesajul transmis. Pentru a întări cele prezentate mai sus, dar mai ales concluziile prezentului material, redăm transcrise și adaptate normelor ortografice actuale, sub forma unei anexe documentare, fragmentele memorialistice avute în vedere.

ANEXĂ DOCUMENTARĂ

GAVRIL CÂMPEANU

Cartea mea (1954)

Luni 28 octombrie 1918, ne-am pomenit pe la orele 14:30, cu imense manifestații pe străzile orașului Praga, capitala Boemiei. Bucuria cehilor era la culme. Sunau clopotele la toate bisericile și lumea alerga veselă în toate părțile, în cântece naționale și dansuri de mare amploare. Au apărut la geamuri stegulețe tricolore naționale cehe și sus pe toate clădirile drapele naționale. Strigăte în toate părțile: „*Trăiască pacea!*”, „*S-a terminat războiul!*”, „*Ura, ura, ura!*”. Tranvaiurile împodobite cu flori și stegulețe albe-simbolul păcii. O lume nouă dintr-odată, cu atmosfera ei de mare sărbătoare, cu multă voie bună peste tot.

Soldații de pe diferite fronturi, roiau în grupuri mai mari sau mai mici, care cum puteau, cu tren, cu camioane, orice alte mijloace de transport, sau pe jos. Soseau trenuri încărcate cu fel de fel de materiale de război. Războiul s-a sfârșit! Trăiască pacea!

Legiunea Română din Praga

Noi militarii români găsiți în Praga, din regimentele austro-ungare staționate în capitala boemă: ofițeri, subofițeri și soldați de rând, la inițiativa iscusitilor căpitan Alexandru de Simon și locotenent Zeno de Herbay, ne-am organizat în gruparea numită: „Legiunea Română din Praga”. Scopul urmărit ne-a fost: să ne strângem rândurile toți cei aflați în oraș, ca și cei sosiți aici, de pe diferite fronturi, sub comanda legiunii, pentru o plecare acasă, în scumpul nostru Ardeal, în mod demn și deplin disciplinat. Autoritățile militare și civile cehe, au aprobat cu frățescă loialitate planul și dorințele noastre și ne-au sprijinit cu toată bunăvoința. Ne-au pus la îndemână o clădire corespunzătoare: Școala „Staaten Gymnazium”, din „preșlava ulice”-sectorul „Schmichor”, prevăzută cu toate cele necesare: birouri, dormitoare, sală de ședințe, curte spațioasă etc., ca să putem fi, în mod satisfăcător încânturuiți până la plecare. Ne-au atașat doi ofițeri de legătură, cunoscători de limba română, care să ne înlesnească împlinirea cererilor de lipsă, între ori și ce împrejurări ivite. Numele acestor doi ofițeri: locotenent Ruffler și locotenent Raimon-spre amintire, laudă și recunoștință.

În primele zile de organizare, legiunea noastră s-a pus în legătură cu Senatul Român din Viena, de unde au primit ordine de rigoare și instrucțiunile necesare.

Pentru bunul mers al întregii noastre acțiuni am înjghebat, încă din prima zi, „cancelaria” legiunii, pentru înregistrări, rapoarte, ordine de zi, evidențe etc. Cu data de 5 noiembrie 1918 s-a și întocmit primul „ordin de zi”. Ordinele de zi se citeau regulat în fiecare seară premergătoare înainte de cină, în curtea cazărmei, de către ofițerul de serviciu.

Am avut bucuria, ca să fiu eu însărcinat cu conducerea cancelariei legiunii.

Cu ordinul de zi n[umăr]r[ul] 5 am primit de ajutor în cancelaria legiunii-curieri, pe (voluntarul soldat) elevul Aurel Dogariu și pe elevul sergent Vasile Durgheș.

În ziua de 9 noiembrie, cu ordinul de zi n[umăr]r[ul] 5 s-a dispus ca toți ofițerii, subofițerii și soldații să poarte panglica „Legiunea Română” cusută în față pe chipiu.

În ziua de 16 noiembrie 1918 am fost fotografiați în curtea cazarmei toți ofițerii, subofițerii și soldații legiunii.

Cu ordinul de zi n[umăr]r[ul] 13, din 17 noiembrie 1918, următorii elevi din corpul Legiunii Române, au fost avansați, cu aprobarea Senatului Român din Viena, la gradul de elevi plutonieri (kadet aspiranți): 1) d[octo]r Horia Petra-Petrescu; 2) Octavian Buhățel; 3) Vasile Durgheș; 4) Liviu Budișan; 5) Victor Petean; 6) Simion Turcu; 7) Gavril Câmpeanu; 8) Octavian Urdea; 9) Victor Chiffa; 10) Virgil Truțașiu și 11) Cornel Mureșan.

Cu n[umăr]r[ul] 27/1918, comandantul Legiunii Române, mi-a eliberat o adeverință despre avansarea mea la gradul de elev-plutonier (kadet aspirant).

Ordinul de zi despre avansarea elevilor de mai sus (n[umăr]r[ul] 13) s-a citit în curtea cazarmei, în fața întregii legiuni, ofițeri, subofițeri și trupă, în cadrul unei solemnități pline de avânt și dragoste românească și cu aplauze de mare însuflețire.

Cu ordinul de zi n[umăr]r[ul] 20 din 24 noiembrie 1918, s-a comunicat plecarea Legiunii Române din Praga, dându-mi-se următoarele dispozițiuni de plecare spre patrie: „*Măine, la orele 13, va sta legiunea în curte, gata de plecat la gară. Toți ofițerii, subofițerii și soldații să fie de față. Bolnavii, sub comanda stegarului Cozma vor pleca la gară la orele 12. Înainte de plecare, comandantii de companii își vor pregăti unitățile și-și vor instrui soldații pentru o plecare demnă, în cea mai perfectă ordine ostășească-exemplară. Legiunea va pleca sub conducerea locotenentului Zeno de Herbay, subcomandantul ei.*”

„*În numele tuturor ofițerilor, subofițerilor și soldaților din legiune, aducem mulțumiri frățești domnului locotenent F. Ruffler și d[omnu]lui sublocotenent Raimon și prin ei, întregului popor ceh și autorităților militare și civile din capitală, pentru*

dragostea și sprijinul frățesc de care ne-au împărtășit legiunea noastră în timpul de-o lună petrecută în Praga”.

Plecarea la gară a fost de-o rară frumusețe impunătoare. Aliniați pe companii câte 4 soldați în rânduri, cu drapele și stegulețe naționale române și cehe, în cântări patriotice, însoțiți de-o companie cehă de onoare în frunte cu muzică militară. A fost o mărșăluire de-o rară splendoare de neuitat. Până la gară ne-a însoțit și popor mult de toate vârstele. Aici, din nou, cuvântări alese de rămas bun, cu îmbrățișări și prietenești strângeri de mâini. Trenul special pus la dispoziția legiunii a plecat din gară în neconținute strigăte de frățești urale și fâlfâiri de stegulețe și batiste albe, luni 12/25 noiembrie 1918, orele 19:45. Miercuri 14/27 noiembrie am sosit la Cluj. Aici am fost așteptați și primiți la „Comenduirea Gărzilor Naționale Române”, de sub cârmuirea Senatului Român din Cluj. Aici Legiunea Română din Praga și-a ajuns scopul final pentru care s-a organizat. Membrii și-au primit laudă și mulțumiri pentru comportarea lor demnă de ostași-legionari, români vrednici. S-au declarat eliberați și liberi în acțiunile lor. Cei care au dorit din voia lor liberă s-au înscris membri voluntari în garda națională română, iar ceilalți au plecat la vetrele lor în ordine cuvenită.

Sursă: S. J. S. A. N., *Colecția Personală Gavril Câmpeanu*, număr inventar 145, dosar 7, f. 57-59.

GHEORGHE REPEDE *Legiunea Română la Praga*

Încă de la începutul războiului mondial, comandamentul austro-ungar, ca să preîntâmpine fraternizarea soldaților români cu populația din Ardeal și a soldaților cehi cu populația din Boemia și Moravia, a plasat regimintele românești în Boemia și Moravia, iar regimintele cehe în Ardeal și Ungaria. Astfel, au ajuns regimintele cezaro-regale n[umăr] 2 Infanterie din Brașov și n[umăr] 51 din Cluj la Praga, capitala Boemiei. Aceste regimente au fost compuse numai din români. Astfel, zilele memorabile ale proclamării independenței statului cehoslovac (28 octombrie-1 noiembrie 1918) au apucat aici pe românii care compuneau aceste regimente.

După victoria generalului italian Diaz⁵⁵ de la Vittorio-Veneto din 27-28 octombrie 1918, armata Austro-Ungariei a intrat în descompunere, așa că la 3 noiembrie, când se încheia armistițiul de la Padua monarhia nici nu mai exista.

Telegraful transmițând acest eveniment în ziua de 28 oct[ombrie] 1918, s-a proclamat la Praga independența Boemiei. În acest moment de covârșitoare importanță istorică, împrejurările au vrut ca și românii să joace un rol de seamă.

Pentru ca proclamarea independenței să devină un act definitiv, patrioții cehi aveau nevoie de forță armată cu care să ocupe sediul autorităților principale și să poată respinge eventualele încercări de opoziție armată a statului în descompunere, care mai încerca să se mențină. Serviciul la adăpostul căruia se începea organizarea statului ceh, îl făceau ofițerii și soldații români din Regimentele 2 și 51 Infanterie, care se găseau în acel moment în garnizoană la Praga. Astfel, ca un fel de prevestire a legăturilor strânse de alianță ce urmau să închege cele două popoare, într-un organism politic internațional de importanța Micii Înțelegeri, d[octo]r Iosif Scheiner, președintele socolilor cehi, s-a prezentat în ziua de 29 octombrie 1918 în palatul comandamentului din Praga, pentru a prelua comanda supremă, ofițerii și soldații români, care făceau serviciu de gardă, n-au opus rezistență, ci la consemnul profesorului d[octo]r C. Stanca, în aclamarea frenetică a imensei mulțimi, care asista la acest act istoric, garda comandată de locotenentul Morariu, a predat serviciul socolilor și a plecat la cazarmă.

În zilele de 29-31 octombrie s-a constituit „Vybor-ul” (Consiliul Național Cehoslovac). Pentru a se putea constitui și a prelua puterea politică și administrativă trebuia să aibă siguranța că regimentele germane-maghiaro-române din garnizoană nu vor opune rezistență. În acest scop, au avut loc tratative între d[octo]r Scheiner, președintele socolilor și d[octo]r V. Cioban, d[octo]r Gheorghe Repede și Laurențiu Curea, comandanții români ai regimentelor românești din garnizoană. Românii au dat mână liberă cehilor și i-au asigurat de concursul lor la o eventuală rezistență din partea ungarilor. Se știe că în Praga se mai aflau și Regimentul 68 Infanterie din Szolnok, compus din maghiari și un regiment german de artilerie. Mai mult chiar, românii au pus la dispoziția

⁵⁵ Armando Vittorio Diaz (1861-1928): militar italian, cu origini spaniole, din 1917 șef al Marelui Stat-Major, comandant al trupelor care au blocat ofensiva austro-ungară la Piave, mai târziu cea de la Vittorio Veneto; ministru de război, senator, înnobilitat de regele Victor Emmanuel al III-lea (a se vedea: Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela Popescu, *Mica enciclopedie a Marelui Război (1914-1918)*, București, Editura Corint Educațional, 2014, pp. 16-17).

socolilor, încă în ziua de 30 octombrie, o mare cantitate de arme și munițiuni ce se aflau în depozitul Regimentului 2 Infanterie. Astfel, socolii s-au putut înarma la timp.

Tot în ziua de 30 octombrie, din inițiativa preotului căpitan Laurențiu Curea, de la Reg[imen]t[ul] 51, s-au întrunit în casa sa ofițerii și intelectualii români de la Regimentele 2 și 5 Infanterie constituindu-se în Consiliul Național Român și a hotărât organizarea Legiunii Române, care să dea mână de ajutor cehilor în acele zile mari de renaștere națională și pe urmă, ajunși acasă, să lupte pentru dezrobirea Ardealului și Banatului.

Inițiatorii acestei acțiuni au adus apoi la cunoștința soldaților de prin cazărmi și spitale hotărârea luată și vineri 1 noiembrie soldații români s-au adunat în fața spitalului n[umă]r[ul] 2, vis-à-vis de „Rudolphium” (acum parlamentul cehoslovac) și conduși de socoli au plecat la localul școlii germane din Praha-Smichov, pe care au ocupat-o și în seara aceleiași zile s-a ținut ședința de organizare a Legiunii Române din Praga. Comandant al legiunii a fost proclamat d[octo]r Alexandru Simon, căpitan în Reg[imen]t[ul] 2 Infanterie.

Această legiune a fost prima unitate de armată românească ce s-a organizat din cadrele fostei armate austro-ungare și pe teritoriul monarhiei descompuse.

Legiunea română a fost întreținută de către Consiliul Național Cehoslovac „Narodni Vybor” până în ziua de 25 noiembrie, când a plecat din Praga. Cât timp a stat acolo a făcut servicii de poliție și de asistență pentru menținerea ordinii. În duminica de la 3 noiembrie preoții militari Virgil Cioban, Laurențiu Curea și Leon Munteanu au făcut un serviciu divin în limba română în sala de gimnastică a școlii. Cu acest prilej s-a sfințit drapelul legiunii și atunci soldații români s-au dezlegat ceremonial de jurământul prestat steagului austro-ungar și au jurat credință steagului român.

Legiunea română a plecat luni 25 noiembrie spre Ardeal, în ținută de campanie, admirabil înzestrată și echipată de către armata cehoslovacă, în semn de recunoștință pentru ajutorul ce i l-a dat. Scopul ei era, ca sosind în Ardeal să lupte pentru înfăptuirea idealului național prin unirea Ardealului și Banatului cu România. Legiunea a plecat sub comanda destoinicului locotenent d[octo]r Virgil Mircea din Regimentul 2 Infanterie. Căpitanul Alexandru Simon și locotenentul Zeno Herbai rămânând în Praga, pe lângă Vybor-ul cehoslovac.

După mai multe peripeții, legiunea a ajuns la 2 decembrie la Zagreb, unde a fost dezarmată de trupele sârbești și despuiată de echipament a sosit a treia zi la Cluj, unde s-a dizolvat.

La plecarea din Praga se aflau în legiune 18 ofițeri, 81 subofițeri și 492 soldați. Legiunea a primit în ziua de 4 noiembrie o delegație de 5 ofițeri din Viena în frunte cu sublocotenentul Colbazi, trimisă de Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români din Viena. Delegația a venit cu misiunea de a organiza și în Praga un fel de consiliu sau senat ca cel din Viena, dar această delegație a găsit legiunea perfect organizată.⁵⁶

Sursă: Gheorghe Repede, „Legiunea Română la Praga”, în Tiron Albani (ed.), *Donăzeci de ani de la Unire. Monografie comemorativă a Unirii, volumul I, Cum s-a făcut Unirea*, Oradea, Institut de Arte Grafice „Grafica”, 1938, pp. 318-322.

HORIA-PETRA PETRESCU

Când lucrau legionarii români din Praga mână în mână cu sokolii

Praga, vineri, în 1 noiembrie 1918. La 3 ore ne-am întâlnit, soldații români, înaintea spitalului de rezervă numărul 2 față în față cu „Rudolphinul”. De acolo am pornit, conduși de o gardă de „sokolii”, spre noua locuință, oferită nouă din partea „Vybor-ului” (Consiliul Național Cehoslovac). Trecând pe cheiul Moldavei, pe la Teatrul Național Ceh, peste pod, în Smichov, la școala germană („Kais[erlich] König[lich] Staatsgymnasium” spune firma dată jos și păstrată în sala de gimnastică) am fost părtași de ovații generale, pe stradă.

„Sokolii” cântau cântece naționale, noi le răspundeam, nu-i vorbă, mai slăbuț, fiindcă nu eram instruiți (pe coriștii, care s-au produs de curând, i-a prins revoluția în concediu, pe acasă).

Școala părăsită. În odaia directorului și a corpului profesoral documente, cărți, hărți, clăie pe grămadă, pe mese, pe jos, pe fotoliuri. Le-am adunat toate și le-am închis în câteva odăi, predând cheile directorului.

Un steag frumos, românesc, vom căpăta mâine. Deocamdată avem culorile noastre în butonieră și drept cocardă, pe chipiu.

⁵⁶ Nota finală a autorului: „În anul 1933 guvernul cehoslovac a ridicat o placă de bronz pe palatul comandamentului militar din Praga, pe care scrie: În această clădire s-a preluat imperiul cehoslovac, cu prețiosul concurs al soldaților români din armata poporului aliat. La dezvelire a luat parte, ca trimis al foștilor luptători români la Praga, d[omnu]l d[octo]r Gheorghe Repede, notar public în Caransebeș. D[omnia] sa a fost rugat de reprezentanții poporului cehoslovac să tâlmăcească poporului român mulțumirea și dragostea poporului cehoslovac pentru ajutorul dat de soldații români în timpul de renaștere națională”.

Țin minte cum a chemat la ordine un sokol pe un băiețaș, care ne îngâna cântecul. Rușine pe capul băiatului!

2 noiembrie, sâmbătă:

Soldatul Matei Panciu din Bonțida îmi povestește că a primit în 1914 pedeapsă, ca să fie legat două ceasuri, fiindcă a spus că o să țină războiul trei ani de zile. Căpitanul, care-l pedepsise atunci, întâlnindu-l în timpul din urmă, i-a dat 50 de coroane cinste, aducându-și aminte de pedeapsa dictată.

3 noiembrie, duminică:

Excursia social-democraților la Muntele Alb. O demonstrație pacinică, mostră. Sute de mii de oameni, cu steaguri, cu embleme, în costume naționale. Într-un sicriu, pe care sta scris Austro-Ungaria, îngropau monarhia urgisită. Mulți italieni eliberați. Seara au trecut cete de socialiști pe dinaintea primăriei celei vechi și au dat jos statuia Maicii Domnului, ridicată, după opinia publică, drept mulțumită, de dinastia de Habsburg, că a învins pe poporul ceh acum 300 de ani, la Muntele Alb.

În sala de gimnastică a școlii germane („Kais[erlich] König[lich] Staatsgymnasium”) din Praga-Smihov ne-am adunat românii la ora 9. Serviciu bisericesc (păr[intele] d[octo]r V[irgil] Ciobanu, L[Laurențiu] Curea, [Leon] Munteanu) sfințirea steagului românesc și dezlegarea bisericească de jurământ. Am fost cu lacrimile în ochi toți, când am sfințit steagul legiunii. Păr[intele] Cioban, păr[intele] Curea și cu mine am vorbit celor adunați.

Pe edificiul școlii flutura steagul românesc. De pretutindeni ni se arată dragoste nefățărîtă.

4 noiembrie 1918, luni:

Spre marea noastră bucurie, sosește o deputație de 5 din Viena, în frunte cu sublocot[enentul] Colbazi și Petru Popovici. Deputația e trimisă de Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români din Viena și avea misiunea să ne organizeze. Apelul Senatului ne-a găsit organizați. Vești bune din Viena.

O tăietură de ziar: Ministerul de Război din Viena este de aici înainte un oficiu comun de lichidare a naționalităților din fosta Austro-Ungarie.

8 noiembrie 1918, vineri:

Și pentru Boemia e o zi însemnată azi: depunerea jurământului soldaților cehi. Am fost într-o deputație de 10, cu căp[itanul] Simon în frunte, ca delegați români, la festivitate. Tocmai sub balconul primăriei celei vechi. Înaintea noastră locul de supliciu al boemilor (cehilor), decapitați în 1621, acum împodobit cu flori. De aceea a și fost aleasă ziua de azi: ca o revanșă pentru nedreptatea de la Muntele Alb (8 noiembrie).

D[omnu]l Simon a vorbit în fața monumentului lui Huss, publicului adunat, în franțuzește, binecuvântând noua republică. Comandantul sokolilor, d[octo]r Scheiner, i-a răspuns. A fost un entuziasm mare. Mari simpatii pentru noi.

O excursie monstră, sute de mi!, la Muntele Alb, după prânz. Bucuria nu mai cunoaște margini. Căntece și fete vesele pretutindeni. După 300 de ani de sclavie și-a recăpătat poporul drepturile.

Seara citesc câtorva soldați, în coridorul luminat, pagini din *Amintirile* lui Creangă. Cum a furat pupăza satului și scenele cu tata și cu mama. Ce hohote de râs sănătoase! Îți râdea inima de bucurie. Uitau bieții oameni necazul (că sunt departe de ai lor)!

10 noiembrie 1918, duminică:

Serviciu bisericesc în sala de gimnastică: părintele Curea și părintele Muntean. Predică părintele Muntean, apoi (vorbește) căpitan Simon... În Germania a izbucnit revoluția. Pe piața lui Venceslau (din Praga) plimbau, în mijlocul ilarității generale, o păpușă spânzurată-Wilhelm.

Joi, 14 noiembrie:

Kramarci a proclamat republica cehoslovacă. Președintele Tomas Masaryk.

Vineri, 15 noiembrie:

Ministrul pentru Lucrările Publice, Francisc Staniek, fostul președinte al deputaților cehi din parlamentul austriac, vizitează gimnaziul german din Smihov, unde ne aflăm, ca să-l adapteze trebuințelor ministerului său. Ne întreabă, foarte afabil, dacă suntem dispuși să predăm câteva odăi. Firește, ne-am învoit. A vorbit mai multe cu conducătorul nostru și după ce i-am strigat un „*Na zdar!*”, ne-a pofțit, plin de curtoazie un „*trăiască legiunea română!*”.

Sâmbătă, 16 noiembrie:

Sosesc la legiune, primiți cu mare bucurie, 12 soldați din România, prizonieri în Germania. Toți deștepți și inimoși. Ne bucurăm că ne vor învăța comanda românească. Vorbesc o românească frumoasă. Bieții de ei, câte au suferit în prinsoare!

Legionarii lucră pe la fabrici și în cazărmi.

Duminică, 17 noiembrie:

Serviciu bisericesc în sala de gimnastică a școlii germane din Smihov. La sfârșitul slujbei vorbește părintele Cioban, apoi eu, binecuvântând pe cei din România și citind o poezie: „Imnul dreptății”.

Luni seara (25 noiembrie) au plecat legionarii români din Praga spre casă, conduși de părintele Cioban, Curea, Muntean și ofițerii români, afară de căpitanul Simon și locotenentul Herbay, care au fost reținuți

anume din Viena, ca să poată aduce servicii comitetului național în Praga, cu legăturile lor în cercurile cehe.

În 19 noiembrie se aflau în Legiunea Română din Praga: 18 ofițeri, 81 ofițeri și 492 soldați.

Sursă: Horia Petra-Petrescu, „Sokolii. Cu un adaos. Când lucrau legionarii români din Praga mână în mână cu sokolii”, în *Transilvania*, an LVII, număr 7, 1926, pp.

